

**ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคี
บนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่**
**Intergenerational Conflict Among Three Generations in Families and
the Promotion of Harmony Through an Integrative Buddhist Approach
in Chiang Mai Province**

มงคลชัย สมศรี¹, พระครูวินัยธรสันชัย ญาณวีโร² และ บุลากร ผือฮีเขาว³
Mongkonchai Somsri¹, Phrakhru Vinaidhorn Sanchai Nānaviro (Thiposot)²
and Burakon Phueheekhao³

Received: 15 October 2025; Revised: 03 April 2026; Accepted: 04 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ 2) วิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัวงานวิจัยนี้เป็น การวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 360 คน คัดเลือกโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนคนสามวัย ผู้นำชุมชน และผู้มีบทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบ มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์เชิงตีความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยสาเหตุสำคัญที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น และการไม่ให้เกิดริหรือนิไมเคิลพผู้อาวุโส 2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคี ได้แก่ อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการในมิตินิคิดิต พรมหิหาร 4 และสาราณียธรรมในมิตินิคิดิต สัมพันธ์ และสังคหัตถุ 4 กับอุปทานิยธรรมในมิตินิการปฏิบัติ ซึ่งช่วยลดอัตรา เสริมสร้างการสื่อสาร การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Mahamakut Buddhist University
Corresponding author, e-mail: mongkolchai1218@gmail.com

คำสำคัญ: การลดความขัดแย้ง; ความสามัคคีในครอบครัว; คนสามวัยเชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

This research article aims to: 1) examine the dynamics, characteristics, and contributing factors of intergenerational conflict within families in Chiang Mai Province; and 2) analyze the roles of integrative Buddhist principles in promoting harmony and peaceful coexistence among three generations within families. The study employed a mixed-methods research design, integrating quantitative and qualitative approaches. For the quantitative component, the population consisted of residents of Chiang Mai Province, including older adults, working-age adults, and youth. A total of 360 respondents were selected using purposive sampling. For the qualitative component, key informants comprised representatives of the three generations, community leaders, and individuals with roles in religious and cultural affairs, totaling 10 participants. Research instruments included questionnaires, structured in-depth interview guides, and focus group discussions. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including percentages, means, and standard deviations, while qualitative data were analyzed through content analysis and interpretive synthesis.

The findings revealed that: 1) the overall level of intergenerational conflict within families was moderate, with major contributing factors exhibiting high mean scores, including self-centered behavior, unwillingness to listen to others' viewpoints, and a lack of respect for or recognition of older family members; and 2) Buddhist principles applicable to conflict reduction and the enhancement of family harmony included the Four Noble Truths and *yoniso manasikāra* in the cognitive dimension, the Four Sublime States (*brahmavihāra*) and *sārāṇīya-dhamma* in the relational dimension, and the Four Bases of Social Solidarity (*saṅgahavatthu*) together with *aparīhāniya-dhamma* in the practical dimension. These principles contribute to reducing ego-centeredness, strengthening communication, fostering acceptance of differences, and promoting peaceful coexistence among family members.

Keywords: Conflict Reduction; Family Harmony; Buddhist-Integrated Multigenerational Cohesion

บทนำ

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งในมิติทางจิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ไม่เพียงเป็นพื้นที่ของความรัก ความผูกพัน และการเกื้อกูลกันเท่านั้น หากยังเป็นรากฐานของการเรียนรู้คุณค่า จริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ เมื่อครอบครัวเผชิญกับความขัดแย้งหรือความรุนแรง ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิก และลูกหลานไปสู่ปัญหาทางสังคมในระดับกว้าง งานวิจัยและรายงานทางสังคมจำนวนมาก ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในครอบครัวของสังคมไทย มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยม โดยเฉพาะแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสมาชิกในครอบครัว (พัชรินทร์ เขตประทุม, 2563) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งมิใช่เพียงเรื่องส่วนบุคคล หากแต่เป็นประเด็นเชิงโครงสร้างที่ต้องการการทำความเข้าใจ และการจัดการอย่างเป็นระบบ เมื่อพิจารณาในมิติของคอนสตรัคต์ ได้แก่ กลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน จะพบว่าความขัดแย้งในครอบครัวมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากแต่ละช่วงวัยมีประสบการณ์ชีวิต ค่านิยม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน กลุ่มสูงวัยมักยึดโยงกับคุณค่าดั้งเดิมและลำดับอาวุโส ขณะที่วัยทำงานต้องเผชิญแรงกดดันจากภาระเศรษฐกิจและบทบาทการเป็นเสาหลักของครอบครัว ส่วนเยาวชนเติบโตในบริบทของสังคมสมัยใหม่ เทคโนโลยี และเสรีภาพในการแสดงออก ความแตกต่างดังกล่าว หากขาดกลไกในการสื่อสารและการจัดการความขัดแย้งอย่างเหมาะสม ย่อมนำไปสู่ความไม่เข้าใจ การไม่ให้อภัยต่อกัน และความขัดแย้งเชิงอำนาจภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ความขัดแย้งเกิดจากการไม่ยอมรับความแตกต่าง และการมุ่งแสวงหาประโยชน์ฝ่ายเดียว (รัฐพล ใจเย็นมา, 2561)

ในบริบทเชิงพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างคนสามวัยมีลักษณะเฉพาะที่ควรได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากเชียงใหม่เป็นจังหวัดศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของภาคเหนือ มีโครงสร้างประชากรที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย ขณะเดียวกันยังมีประชากรวัยทำงานและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ข้อมูลทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการมีงานทำ และรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดภายในครอบครัว (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่, 2566) นอกจากนี้ การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ยังส่งผลให้สายสัมพันธ์แบบครอบครัวขยาย และการดูแลกันระหว่างรุ่นลดบทบาทลง ทำให้ครอบครัวจำนวนไม่น้อยขาดพื้นที่กลาง สำหรับการเรียนรู้และการปรับความเข้าใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม จังหวัดเชียงใหม่ยังคงมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีล้านนา ซึ่งเน้นคุณค่าของความเมตตา การประนีประนอม การเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักธรรมสำคัญ เช่น สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม และสังคหวัตถุ สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบคิดในการจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีได้อย่างมีพลัง หากได้รับการบูรณาการเข้ากับบริบทชีวิต

ครอบครัวร่วมสมัย ดังนั้น การนำหลักธรรมเหล่านี้ มาประยุกต์ใช้เชิงรูปธรรมผ่านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนสามวัย จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการลดความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว กับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงการพัฒนาองค์ความรู้และการนำไปใช้เชิงนโยบาย งานวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามการวิจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะอย่างไร 2) หลักธรรมและแนวคิดเชิงพุทธใด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยได้อย่างเหมาะสม คำถามเหล่านี้ มุ่งสร้างทั้งความเข้าใจเชิงลึกและแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและความสงบสุขของสังคมไทยในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก การวิจัยเชิงปริมาณมุ่งศึกษาระดับปัญหาความขัดแย้ง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นต่อหลักธรรมและกิจกรรมที่ช่วยลดความขัดแย้ง ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งทำความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่ ประสบการณ์ชีวิต และมุมมองของคนสามวัยอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์และพัฒนาารูปแบบเชิงพุทธบูรณาการที่เหมาะสมกับสังคมครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยคนสามวัย ได้แก่ กลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกอย่างน้อยสองช่วงวัยขึ้นไป และมีประสบการณ์การดำรงชีวิตร่วมกันในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 360 คน คัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและบริบทเชิงพื้นที่ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน รวมทั้งผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีบทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ จำนวนรวม 10 คน ซึ่ง

คัดเลือกโดยพิจารณาจากบทบาท ประสบการณ์ และความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และความขัดแย้งในครอบครัว

3. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถาม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนตัวของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้ง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมที่ช่วยลดความขัดแย้ง โดยใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาประสบการณ์ มุมมอง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างคนสามวัย และ 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ระยะแรกเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย สิทธิของผู้ให้ข้อมูล และการรักษาความลับของข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัย ระยะที่สองเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างรอบด้าน ข้อมูลที่ได้ถูกบันทึกและถอดความอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ระดับปัญหาความขัดแย้ง และความคิดเห็นต่อหลักธรรมและกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การค้นหารูปแบบและประเด็นสำคัญที่สะท้อนสาเหตุของความขัดแย้ง แนวทางการจัดการความขัดแย้ง และบทบาทของหลักธรรมเชิงพุทธ จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อพัฒนารูปแบบการลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในครอบครัว ระหว่างคนสามวัยเชิงพุทธบูรณาการ ที่มีความสอดคล้องกับบริบทจังหวัดเชียงใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ระดับสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าสาเหตุที่มีค่าเฉลี่ยสูงสะท้อนถึงความขัดแย้งเชิงคุณค่าและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างช่วงวัยมากกว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว รายละเอียดดังตารางที่ 1

สาเหตุความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว	4.41	0.865	มากที่สุด
การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น	4.21	0.930	มาก
การไม่ให้เกิดหรือไม่เคารพผู้อาวุโส	4.04	0.834	มาก
การเรียกร้องหรือแสดงออกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง	3.58	0.973	มาก
การแสดงออกทางการเมืองระหว่างช่วงวัย	3.32	0.918	ปานกลาง
การแสดงออกทางสังคมของเยาวชน	3.16	0.906	ปานกลาง
วิถีชีวิตที่แตกต่างของคนสามวัย	2.87	0.959	ปานกลาง
ภาระหน้าที่การงานและกิจกรรม	2.59	0.969	น้อย
การเคารพประเพณีล้านนาเป็นสาเหตุความขัดแย้ง	2.18	1.253	น้อย
รวม	3.37	0.577	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสาเหตุความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว

จากตารางพบว่า สาเหตุหลักของความขัดแย้ง เกิดจากปัจจัยเชิงทัศนคติและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังความคิดเห็น และการไม่ให้เกิดหรือไม่เคารพผู้อาวุโส โดยเฉพาะระหว่างช่วงวัยที่มีคุณค่าและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน ขณะที่ปัจจัยด้านวัฒนธรรมประเพณีและภาระหน้าที่การงานมีผลต่อความขัดแย้งในระดับต่ำ แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หากแต่เกิดจากการปรับตัวของคนสามวัยต่อบริบทสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัว พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นกรอบเชิงจริยธรรมเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงกระบวนการที่ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ อำนาจ และการสื่อสารภายในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ หลักธรรมเหล่านี้สามารถสังเคราะห์ออกเป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติความคิด มิติความสัมพันธ์ และมิติการปฏิบัติ

ประการที่หนึ่ง มิติความคิด (Cognitive Dimension) หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจรากเหง้าของความขัดแย้งอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะการตระหนักว่าความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากความยึดติดในอัตตา ความคาดหวัง

และผลประโยชน์ของตนเอง การใช้หลักโยนิโสมนสิการ ช่วยให้แต่ละช่วงวัยสามารถทบทวนบทบาทหน้าที่ และข้อจำกัดของตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้การรับรู้ปัญหาความขัดแย้งเปลี่ยนจากการโทษกันไปสู่การแสวงหาทางออกเชิงสร้างสรรค์

ประการที่สอง มิติความสัมพันธ์ (Relational Dimension) หลักธรรมที่มีบทบาทเด่น ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม ซึ่งทำหน้าที่ลดช่องว่างระหว่างช่วงวัย โดยเฉพาะการส่งเสริมเมตตา กรุณา และมุทิตา อันนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างทางประสบการณ์และค่านิยม การใช้สาราณียธรรมยังช่วยสร้างพื้นที่กลางในการสื่อสาร เช่น การปรึกษาหารือร่วมกัน การเคารพความคิดเห็น และการปฏิบัติตามข้อตกลงร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการลดความขัดแย้งเชิงอำนาจระหว่างคนสามวัย

ประการที่สาม มิติการปฏิบัติ (Behavioral Dimension) หลักสังคหวัตถุ 4 และอปรีหานิยธรรม ทำหน้าที่เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตครอบครัวและชุมชน เช่น การทำกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ หลักธรรมในมิตินี้ช่วยเปลี่ยนความเข้าใจเชิงนามธรรมให้กลายเป็นการกระทำที่จับต้องได้ ซึ่งมีผลต่อการลดความตึงเครียดและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในครอบครัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาปัญหา ลักษณะ และสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าสาเหตุของความขัดแย้งบางประการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น และการไม่ให้เกียรติหรือไม่เคารพผู้อาวุโส ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งในครอบครัวมิได้เกิดจากปัจจัยด้านโครงสร้างหรือเศรษฐกิจเป็นหลัก หากเกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและทัศนคติระหว่างช่วงวัยที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้สามารถอธิบายได้จากบริบทของสังคมร่วมสมัยที่คนสามวัยเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กรอบคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน กลุ่มสูงวัยมักยึดโยงกับคุณค่าดั้งเดิม ระบบอาวุโส และบทบาทผู้นำในครอบครัว ขณะที่วัยทำงานต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจและความคาดหวัง จากทั้งรุ่นบนและรุ่นล่าง ส่วนเยาวชนเติบโตมากับสังคมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ การแสดงออก และความเป็นปัจเจก เมื่อขาดกลไกการสื่อสารที่เปิดกว้างและการยอมรับความแตกต่าง ความไม่เข้าใจจึงพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งเชิงอำนาจและอัตตา โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีหลายช่วงวัยอาศัยอยู่ร่วมกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรมประเพณีล้านนาและกิจกรรมทางศาสนา ไม่ได้เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง กลับมีผลในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนว่า ความขัดแย้งมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หากแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม

สมัยใหม่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเจริญพงษ์ วิชัย และคณะ (2566) ที่อธิบายว่า ความขัดแย้งเกิดจากการยึดถือผลประโยชน์และความถูกต้องของตนเองเป็นศูนย์กลาง รวมถึงสอดคล้องกับงานของ ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก (2569) ที่พบว่าความตึงเครียดจากบทบาทและความไม่เข้าใจกันในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญของความขัดแย้ง งานวิจัยครั้งนี้จึงช่วยยืนยันว่า การแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนสามวัย จำเป็นต้องมุ่งจัดการในมิติความคิดและความสัมพันธ์ควบคู่กัน มิใช่เพียงการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเท่านั้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์หลักธรรมและแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ ในการลดความขัดแย้ง ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยในครอบครัว โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม สังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม ซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นกรอบคุณค่าและแนวทางเชิงกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่าหลักธรรมเหล่านี้ สามารถช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์ ลดอคติระหว่างช่วงวัย และสร้างบรรยากาศของความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายในครอบครัว เหตุที่หลักธรรมเชิงพุทธมีประสิทธิภาพในการลดความขัดแย้ง เนื่องจากแก่นของพระพุทธศาสนาเน้นการลดอัตตา การพิจารณาตนเอง และการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล หลักพรหมวิหาร 4 ช่วยควบคุมอารมณ์เชิงลบ เช่น ความโกรธและความไม่พอใจ ขณะที่สาราณียธรรมส่งเสริมการสื่อสาร การปรึกษาหารือ และการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวที่มีหลายช่วงวัย ส่วนสังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม ช่วยสร้างกลไกเชิงโครงสร้างภายในครอบครัว ผ่านการเอื้อเฟื้อ การแบ่งปัน และการเคารพกติกาที่ตกลงร่วมกัน ส่งผลให้ความขัดแย้งลดลงอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ พระปลัดสุชาติ สุชาติ (สิงห์คุณ) และคณะ (2568) ที่พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ในชุมชนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและลดความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ การ์ณีย์ พรหมแก้ว และคณะ (2568) ที่ชี้ว่า หลักสังคหวัตถุและกิจกรรมเชิงพุทธสามารถฟื้นฟูความไว้วางใจและความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและชุมชนได้อย่างยั่งยืน รวมถึงสอดคล้องกับงานของ ศิริวรรณ บัวโชติ, และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2564) ที่เสนอว่า การจัดการความขัดแย้งตามแนวพระพุทธศาสนาจะเกิดผลได้ดีที่สุดเมื่อมีการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับบริบทชีวิตจริง งานวิจัยครั้งนี้ จึงช่วยยืนยันว่าแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ มิได้เป็นเพียงกรอบจริยธรรม หากเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการลดความขัดแย้งในครอบครัว ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสังคมไทยร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ 2 ประการ ดังนี้

องค์ความรู้ใหม่ประการแรกที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ การยกระดับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากกรอบคุณค่าเชิงนามธรรมไปสู่กรอบเชิงกระบวนการ สำหรับการจัดการความ

ขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวอย่างเป็นระบบ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมมิได้ทำหน้าที่เพียงกำกับพฤติกรรมหรือจริยธรรมส่วนบุคคล หากสามารถจำแนกบทบาทเชิงหน้าที่ได้อย่างชัดเจนในสามมิติ ได้แก่ มิติความคิด (การตระหนักรู้ปัญหาและเหตุแห่งความขัดแย้ง) มิติความสัมพันธ์ (การสื่อสาร การยอมรับความแตกต่าง และการลดอดีต) และมิติการปฏิบัติ (การสร้างกติกา การทำกิจกรรมร่วมกัน และการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม) การจัดวางหลักธรรมให้สอดคล้องกับแต่ละมิติดังกล่าว ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ว่า การจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธสามารถออกแบบเป็น กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันมากกว่าการสั่งสอนเชิงศีลธรรมเพียงด้านเดียว

องค์ความรู้ใหม่ประการที่สอง คือ การพัฒนาแบบจำลองการลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีเชิงพุทธบูรณาการ 9 องค์ประกอบ ที่เชื่อมโยงระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ งานวิจัยเสนอความใหม่เชิงบูรณาการโดยแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยมิใช่ปัญหาเฉพาะภายในครอบครัว หากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องอาศัยกลไกสนับสนุนจากชุมชนและสถาบันศาสนา แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นจึงทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างทุนทางศาสนา ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม เข้ากับการจัดการความขัดแย้งในชีวิตจริง องค์ความรู้ดังกล่าวช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิมที่มักศึกษาความขัดแย้งในเชิงพฤติกรรมหรือเชิงจิตวิทยาแยกส่วน และเปิดพื้นที่ให้การใช้พุทธบูรณาการเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและความสงบสุขของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ สามารถสรุปโดยภาพรวมผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวมีลักษณะเชิงซับซ้อนและเชื่อมโยงกันทั้งในมิติความคิด ความสัมพันธ์ และการปฏิบัติ โดยสาเหตุสำคัญมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นหลัก หากเกิดจากทัศนคติ การไม่รับฟังกัน และความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียวในบริบทสังคมร่วมสมัย ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอริยสัจ 4 โยนิโส มนสิการ พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม สังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม มีศักยภาพสูงในการเป็นทั้งกรอบคิดและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในครอบครัว เมื่อได้รับการบูรณาการกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมล้านนาอย่างเหมาะสม การสังเคราะห์รูปแบบเชิงพุทธบูรณาการจำนวน 9 ประการช่วยอธิบายกลไกการลดความขัดแย้งตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงชุมชนและสถาบันศาสนา นอกจากนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวโดยใช้กรอบคิดเชิงพุทธบูรณาการ ควบคู่กับการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 ควรบูรณาการบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถานศึกษา ในการออกแบบกิจกรรมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยอย่างเป็นระบบ

1.3 ควรสนับสนุนให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกนำมาใช้เป็นฐานนโยบายด้านสังคมและครอบครัว ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ครอบครัวควรนำรูปแบบการลดความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสนทนาอย่างมีสติ การกำหนดกติกาครอบครัวร่วมกัน และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนสามวัย

2.2 ชุมชนและวัดควรจัดกิจกรรมที่เป็นพื้นที่กลาง เช่น กิจกรรมทางศาสนา ประเพณีล้านนา และกิจกรรมจิตอาสา เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างช่วงวัย

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาหลักสูตรหรือกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้นำชุมชนและครอบครัวต้นแบบ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลายมากขึ้น

3.2 ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามผลการนำรูปแบบไปใช้จริงในครอบครัวหรือชุมชน

3.3 ควรบูรณาการกรอบทฤษฎีสากลด้านความขัดแย้งในครอบครัวหรือความขัดแย้งระหว่างช่วงวัย ร่วมกับแนวคิดเชิงพุทธ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงเปรียบเทียบในระดับนานาชาติ

เอกสารอ้างอิง

- การิณย์ พรหมแก้ว, ธัชชนันท์ อิศรเดช และสุรพล สุษะพรหม. (2568). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารศน์, 8(1), 46–58.
- พระเจริญพงษ์ วิชัย, สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และวันชัย กิ่งแก้ว. (2566). โยนิโสมนสิการในฐานะเป็นเครื่องมือจัดการความขัดแย้งภายในของมนุษย์. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 8(2), 423–441.
- พระปลัดสุชาติ สุชาโต (สิงห์คุณ), พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป และพระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ. (2568). รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ด้วยหลักพุทธธรรมของประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐานในชุมชนวัดจรรย์ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 10(3), 140–158.
- พัชรินทร์ เขตประทุม. (2563). ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวของพยาบาลในโรงพยาบาลเถิน จังหวัดลำปาง. พยาบาลสาร, 47(4), 408–418.
- รัฐพล เย็นใจมา. (2561). ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข: Ratthaphon Yenjaima. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2), 224–238.

- ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก. (2569). การส่งเสริมความปลอดภัยในครอบครัว: บทบาทพยาบาลในการป้องกันและจัดการปัญหาความรุนแรงในเด็กวัยเรียน. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9: วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, 20(1), 115–124.
- ศิริวรรณ บัวโชติ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การบริหารการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรม. Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(12), 342–353.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่. (2566). รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดเชียงใหม่ 2566, จาก <https://chiangmai.m-society.go.th/>